

УДК 616.314.25-007.481

М. І. Дмитренко, В. Д. Куроєдова

ФОРМИ СКУПЧЕНОСТІ ФРОНТАЛЬНИХ ЗУБІВ ЗАЛЕЖНО ВІД МЕЗІОДИСТАЛЬНИХ РОЗМІРІВ ПОСТІЙНИХ ЗУБІВ

ВДНЗУ «Українська медична стоматологічна академія»

Незважаючи на постійне технічне вдосконалення методів ортодонтичної корекції, проблема діагностики і лікування пацієнтів із зубощелепними аномаліями (ЗЩА), ускладненими скупченістю фронтальних зубів (СФЗ), залишається досить актуальною. По-перше, це обумовлено великою розповсюдженістю СФЗ. У період змінного прикусу цей показник сягає 35% [1], у період постійного зростає до 67% [2]. На ортодонтичному прийомі частка пацієнтів зі скупченістю фронтальних зубів складає 70-80% [3]. По-друге, скупченість зубів розглядається як етіологічний фактор виникнення обмежених захворювань крайового пародонта та як причина активізації утворення зубного каменя [4].

Серед багатьох факторів найбільш вагомим у масовому виникненні СФЗ вважається філогенетична редукція жувального апарату. В ході еволюції окремі елементи зубощелепної системи повинні змінюватися одночасно. Але під впливом зменшених жувальних навантажень більш інтенсивно в порівнянні із зубами відбувається редукція альвеолярних відростків щелеп, створюючи дефіцит місця для правильного положення зубів [5].

Вивчення мезіодистальних розмірів (М-ДР) різців і їх зіставлення з середньостатистичними показниками дозволяє діагностувати СФЗ унаслідок макродентії [6]. Однак, у літературних джерелах немає даних щодо особливостей М-ДР постійних зубів залежно від форми СФЗ.

Мета дослідження: визначення особливостей М-ДР постійних зубів у пацієнтів із ЗЩА, ускладне-

ними скупченістю фронтальних зубів, для підвищення ефективності ортодонтичного лікування.

Об'єкти і методи дослідження. Обстежили 118 пацієнтів віком 12-28 років (63,2% – жінок, 36,8% – чоловіків), які були розподілені на 4 групи. Першу (контрольну) групу склали пацієнти із ЗЩА без СФЗ (35 осіб). У другу групу ввійшли пацієнти з різними ЗЩА, ускладненими СФЗ верхньої щелепи (9 осіб). Третя група включала 9 пацієнтів із ЗЩА, ускладненими СФЗ нижньої щелепи. Четверту групу склали 65 пацієнтів із ЗЩА, ускладненими СФЗ верхньої і нижньої щелеп.

Вивчено 118 пар контрольних діагностичних моделей. За допомогою електронного штангенциркуля («Electrronic Digital Saliper», Японія) з точністю вимірювань до 0,01 мм визначені М-ДР коронок верхніх і нижніх постійних зубів. Окремо виділена сума М-ДР коронок постійних зубів верхньої та нижньої щелеп. Для визначення пропорційності зубів нижньої і верхньої щелеп розраховували індекс Bolton. При правильному (гармонійному) співвідношенні М-ДР 12 зубів (різців, іклів, премолярів і перших молярів) нижньої та верхньої щелеп індекс Bolton становить $91,3\% \pm 0,26$ [7].

$$\frac{\sum M - \text{Дрозмірів} \dots 12 \dots \text{зубів} \dots \text{нижньої} \dots \text{щелепи}}{\sum M - \text{Дрозмірів} \dots 12 \dots \text{зубів} \dots \text{верхньої} \dots \text{щелепи}} \cdot 100 = 91,3\% \pm 0,26$$

Індекс Bolton

Якщо отримані дані індексу Bolton більші, ніж відповідно 91,3%, то це свідчить про збільшення М-Д зубів нижньої щелепи (НЩ) відносно М-ДР зубів верхньої

щелепи (ВЩ). При індексі менше 91,3% переважають розміри зубів верхньої щелепи відповідно до розмірів зубів нижньої щелепи.

Отримані середні арифметичні значення (М), середня квадратична помилка результату (m). Достовірність різниці отриманих даних визначена за допомогою t-критерію Стьюдента. Проведений статистичний аналіз досліджуваних параметрів з урахуванням форми СФЗ.

Результати дослідження і їх обговорення. Серед обстежених патологія прикусу I класу за Енглема виявлена в 66,1% (78 пацієнтів), II і III класів – у 27,1% (32 пацієнти) і 6,8% (8 пацієнтів) відповідно. У вертикальній площині в більшій частині обстежених діагностовано глибокий прикус (34 пацієнти, 28,8%), відкритий прикус – у 12 осіб (10,2%). Патологія прикусу в трансверзальній площині зустрічалася лише в 6 обстежених (5,1%).

Проведене вимірювання дозволило встановити в групах дослідження значення середніх М-ДР постійних зубів, виявити варіанти сум М-ДР 12 постійних зубів окремо на верхній і нижній щелепах, показники індексу Bolton. Слід зазначити, що, розглянувши розміри постійних зубів залежно від боку щелепи, ми не виявили суттєвої різниці ($p > 0,05$) між М-ДР постій-

них зубів правого та лівого боків обох щелеп. Таким чином, дані вимірювання середніх розмірів постійних зубів (М) із середньою квадратичною помилкою кожного результату (m) залежно від наявності СФЗ і її форми ми представили-

Таблиця 1

Середні одонтометричні показники в групах дослідження

Номер зуба	Групи дослідження			
	I (n=35)	II (n=9)	III (n=9)	IV (n=65)
16,26	10,22±0,12	10,01±0,23	9,69±0,23	10,36±0,09
	p ₁ <0,05; p ₂ <0,02; p ₃ >0,05; p ₄ >0,05; p ₅ >0,05; p ₆ <0,05			
15,25	6,42±0,18	6,32±0,19	6,52±0,24	6,82±0,08
	p ₁ <0,04; p ₂ >0,05; p ₃ >0,05; p ₄ >0,05; p ₅ <0,04; p ₆ >0,05			
14,24	6,91±0,09	6,85±0,15	6,65±0,10	7,15±0,07
	p ₁ >0,05; p ₂ <0,05; p ₃ <0,05; p ₄ <0,05; p ₅ <0,05; p ₆ <0,05			
13,23	7,68±0,08	7,66±0,23	7,41±0,15	7,86±0,07
	p ₁ >0,05; p ₂ >0,05; p ₃ >0,05; p ₄ >0,05; p ₅ >0,05; p ₆ <0,05			
12,22	6,60±0,08	6,69±0,09	6,72±0,24	6,79±0,08
	p ₁ >0,05; p ₂ >0,05; p ₃ <0,05; p ₄ <0,03; p ₅ >0,05; p ₆ >0,05			
11,21	8,54±0,10	9,10±0,28	8,50±0,17	8,72±0,08
	p ₁ <0,03; p ₂ >0,05; p ₃ >0,05; p ₄ >0,05; p ₅ >0,05; p ₆ >0,05			
31,41	5,34±0,08	5,31±0,14	5,16±0,08	5,56±0,07
	p ₁ >0,05; p ₂ >0,05; p ₃ >0,05; p ₄ >0,05; p ₅ >0,05; p ₆ <0,05			
32,42	5,89±0,09	5,84±0,16	5,91±0,13	6,11±0,07
	p ₁ >0,05; p ₂ >0,05; p ₃ <0,05; p ₄ >0,05; p ₅ >0,05; p ₆ >0,05			
33,43	6,70±0,08	7,07±0,38	6,62±0,18	6,84±0,07
	p ₁ >0,05; p ₂ >0,05; p ₃ >0,05; p ₄ >0,05; p ₅ >0,05; p ₆ >0,05			
34,44	7,04±0,08	6,95±0,22	6,80±0,15	7,26±0,06
	p ₁ >0,05; p ₂ >0,05; p ₃ <0,05; p ₄ >0,05; p ₅ >0,05; p ₆ <0,05			
35,45	7,04±0,19	6,81±0,16	6,78±0,15	7,19±0,06
	p ₁ >0,05; p ₂ >0,05; p ₃ >0,05; p ₄ >0,05; p ₅ <0,05; p ₆ <0,05			
36,46	10,81±0,13	10,40±0,27	10,68±0,21	10,94±0,10
	p ₁ >0,05; p ₂ >0,05; p ₃ >0,05; p ₄ >0,05; p ₅ <0,05; p ₆ >0,05			
Сума М-ДР 12 зубів ВЩ	92,79±0,89	94,45±2,25	90,71±1,40	95,35±0,76
	p ₁ >0,05; p ₂ >0,05; p ₃ <0,04; p ₄ >0,05; p ₅ >0,05; p ₆ <0,04			
Сума М-ДР 12 зубів НЩ	86,47±0,98	82,79±2,49	84,41±1,25	87,65±0,56
	p ₁ >0,05; p ₂ >0,05; p ₃ >0,05; p ₄ >0,05; p ₅ >0,05; p ₆ >0,05			
Індекс Bolton	92,09±0,57	89,25±1,19	92,49±0,70	92,13±0,51
	p ₁ <0,03; p ₂ >0,05; p ₃ >0,05; p ₄ <0,05; p ₅ >0,05; p ₆ >0,05			

Примітки: p- показники вірогідності різниці;
 p₁ - між I та II групами; p₂ - між I та III групами; p₃ - між I та IV групами;
 p₄ - між II та III групами; p₅ - між II та IV групами; p₆ - між III та IV групами.

ли у вигляді табл. 1. Окрім того, в табл. 1 представлені середні суми М-ДР 12 зубів верхньої і нижньої щелеп (різців, іклів, премолярів і перших постійних молярів) і дані індексу Bolton.

За результатами дослідження встановлено, що в пацієнтів із ЗЩА без СФЗ середнє значення індексу Bolton наближалось до показника гармонійного співвідношення.

Порівняльний аналіз результатів показав, що є статистично вірогідна різниця між розмірами окремих постійних зубів залежно від наявності СФЗ і її форми (табл. 1).

Аналіз отриманих даних показав, що в пацієнтів зі скученістю верхніх фронтальних зубів збільшені М-ДР зубів верхньої щелепи, на що вказує вірогідна різниця індексу Bolton (p<0,05) і збільшення

М-ДР верхніх центральних різців у порівнянні з контрольною групою.

Порівняльний аналіз між II і III клінічними групами дозволив зробити висновок, що в пацієнтів зі скученістю нижніх фронтальних зубів збільшені М-ДР зубів нижньої щелепи відносно верхніх, на що вказує вірогідна різниця індексу Bolton, а також менші М-ДР центральних різців верхньої щелепи (p<0,05). Виявилось, що при скученості нижніх фронтальних зубів вірогідно менші, ніж у контрольній групі, зуби верхньої щелепи: перші премоляри і перші постійні моляри (p<0,05).

Необхідно зазначити, що в пацієнтів із сполученням СФЗ верхньої і нижньої щелеп середні значення М-ДР постійних зубів більші, ніж у пацієнтів без СФЗ (різниця статистично підтверджена на верхніх і нижніх перших премолярах, нижніх латеральних різцях). Також середня сума 12 зубів верхньої щелепи в IV групі виявилась вірогідно більшою, ніж у контрольній (p<0,05).

При порівнянні II і IV клінічних груп виявлено, що в пацієнтів із СФЗ верхньої і нижньої щелеп достовірно більші М-ДР верхніх і нижніх премолярів і нижніх перших постійних молярів, ніж у пацієнтів із СФЗ верхньої щелепи.

Відрізнялися М-ДР постійних зубів у III і IV групах: при ЗЩА із СФЗ верхньої і нижньої щелеп відмічені більші верхні та нижні премоляри, верхні перші постійні моляри, ікла та нижні центральні різці. У пацієнтів зі скученістю верхніх і нижніх фронтальних зубів виявилась вірогідно більша середня сума 12 зубів верхньої щелепи, ніж у пацієнтів із СФЗ нижньої щелепи (p<0,05).

Таким чином, дані, отримані в результаті дослідження, дозволили запропонувати схему форм СФЗ залежно від М-ДР постійних зубів.

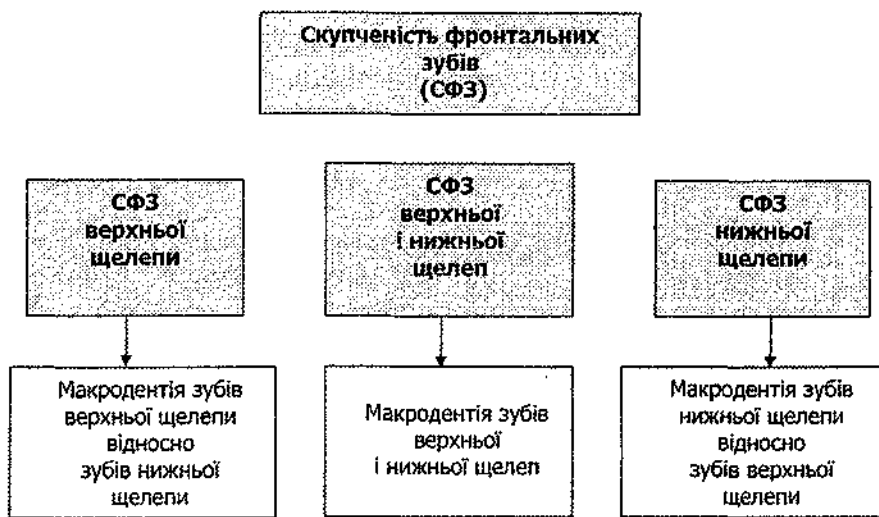

Рис. 1. Схема форм скупченості фронтальних зубів залежно від морфометричних параметрів зубів

Література

1. Дмитренко М. І. Корекційне видалення тимчасових зубів у комплексному ортодонтичному лікуванні тісного положення фронтальних зубів у змінному прикусі: автореф. дис. . . . канд. мед. наук: спец. 14.00.21 «Стоматологія» / М. І. Дмитренко. – Полтава, 2005. – 20 с.

2. Проффит У. Р. Современная ортодонтия / Уильям Р. Проффит; пер. с англ. ; под ред. чл. -корр. РАМН, проф. Л. С. Персина. – МЕДпресс-информ, 2006. – 560 с.

3. 2008 JCO Study of Orthodontic Diagnosis and Treatment Procedures, Part 3: More Breakdowns of Selected Variables / R. G. Keim, E. L. Gottlieb, A. H. Nelson [et al.] // Journal of Clinical Orthodontics. – 2009 - Vol. 4, №1. – P. 22-33.

4. Олейник Е. А. Скученное положение зубов – область повышенного риска развития основных стоматологических заболеваний / Е. А. Олейник // Институт стоматологии. – 2007. - № 3 (36). – С. 62-64.

5. Клинеберга И. Окклюзия и клиническая практика / И. Клинеберга, Р. Джагергера ; пер. с англ. ; под общ. ред. М. М. Антоника. - 2-е изд. –М. : МЕДпресс-информ, 2008. – С. 49.

6. Галич Л. Б. Результаты биометричного дослідження зубів та зубних рядів у дітей 6-9 років зі скупченістю зубів на верхній щелепі / Л. Б. Галич // Стан і проблеми підготовки лікарів-стоматологів у сучасних соціально-економічних умовах: Всеукр. навч. -метод. та наук. -практ. конф, 19-20 верес. 2003 р. : матеріали доп. - Полтава, 2003. – С. 45-46.

7. Жумагали Ж. К. Особенности диагностики и результат лечения в ортодонтии при использовании анализа Болтона / Ж. К. Жумагали, М. А. Темирбаев // Медицина. – 2007. - №4/58. – С. 77-79.

Висновки

1. У пацієнтів із зубощелепними аномаліями без скупченості фронтальних зубів індекс Bolton наближається до показника гармонійного співвідношення між зубами верхньої і нижньої щелеп.
2. При зубощелепних аномаліях, ускладнених скупченістю фронтальних зубів, виявлено невідповідність співвідношення сум М-ДР постійних зубів верхньої і нижньої щелеп.
3. Установлено, що скупченість верхніх фронтальних зубів обумовлена відносним збільшенням М-ДР зубів верхньої щелепи ($p < 0,05$).
4. При скупченості нижніх фронтальних зубів спостерігається відносно збільшення М-Д розмірів зубів нижньої щелепи ($p < 0,05$).

Стаття надійшла
17. 05. 2010 р.

Резюме

В результате исследования при зубочелюстных аномалиях, осложненных скученностью фронтальных зубов, выявлено несоответствие мезиодистальных размеров постоянных зубов верхней и нижней челюстей. Предложена схема форм скученности фронтальных зубов в зависимости от морфометрических параметров зубов.

Ключевые слова: зубочелюстные аномалии, скученность зубов, мезиодистальные размеры зубов.

Summary

The study of dentition anomalies, complicated with front teeth overcrowding, revealed the discrepancy mesial-distal size of permanent both mandibular and maxillary teeth. The scheme of the forms of front teeth overcrowding, depending on morphometric teeth parameters was suggested.

Key words: dentofacial anomalies, dental overcrowding, mesial-distal tooth size